

Antoni Mickiewicz

Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie

Bogdan M. Wawrzyniak

Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy

ZNACZENIE INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ DLA KSZTAŁTOWANIA OBSZARÓW WIEJSKICH

Streszczenie: W opracowaniu przedstawiono niektóre czynniki infrastrukturalne wsi, które wpływają na kształtowanie obszarów wiejskich. Wśród tych czynników wymieniono warunki mieszkaniowe, sieć wodociągów i kanalizacji, sieć dróg oraz poziom zużycia energii elektrycznej. Stwierdzono znaczny wzrost poziomu warunków mieszkaniowych, które w niektórych przypadkach zbliżone są do standardów występujących w miastach. Obecnie infrastruktura techniczna na wsi nabiera zupełnie nowego znaczenia w kontekście naszego wstąpienia do Unii Europejskiej, przyjęcia strategii realizacji Wspólnej Polityki Rolnej, w tym zwłaszcza programów rolno-środowiskowych. Aplikując programy WPR, Polska zobowiązała się jednocześnie do realizacji celów tej polityki, jej zasad, kryteriów, standardów i warunków funkcjonowania na wspólnym rynku.

Słowa kluczowe: infrastruktura techniczna, warunki mieszkaniowe, sieć wodociągów i kanalizacji, drogi wiejskie.

1. Wstęp

Infrastruktura techniczna ze względu na to, że obrazuje wspólne dla mieszkańców urządzenia techniczne, stanowi podstawę do oceny jej wpływu na kształtowanie obszarów wiejskich. Dobrze usytuowana infrastruktura umożliwia właściwą organizację i przebieg rolniczych procesów wytwórczych. Ranga infrastruktury wzrasta w miarę jak następuje nasycanie obejścia gospodarskiego (domu) i pól urządzeniami ułatwiającymi pracę oraz sprzyja podnoszeniu wydajności pracy rolników. Czynniki te pozostają w ścisłym związku z rozwojem i poziomem produkcji rolniczej, warunkując jej modernizację i restrukturyzację¹.

¹ K. Wilczyńska, *Infrastruktura gospodarcza wsi i rolnictwa*, Rozprawy Naukowe AR, nr 192, AR, Poznań 1983.

Ze względów historycznych i strukturalnych gospodarstw rolnych występuje zjawisko regionalnego zróżnicowania stanu nasycenia wsi i gmin w urządzenia infrastrukturalne. Różnice występują nie tylko w ramach makroregionów a także między powiatami położonymi w tych samych województwach. Typy wsi, ich rozległość bądź zwartość, a zwłaszcza terenowe ukształtowanie sieci osiedleńczej wpływały w przeszłości na tempo instalowania na przykład linii energetycznych, urządzeń melioracyjnych, utwardzonych dróg czy sieci wodociągowych².

Infrastruktura techniczna nie tylko służy ułatwieniu życia rolnika, ale zawiera w sobie także szerszy projekt cywilizacyjny, związany z programem działań w zakresie środowiska naturalnego. Program ma na celu zapewnienie wysokiego poziomu ochrony środowiska, poprawy życia i zdrowia ludzkiego, jakości życia, dobrostanu zwierząt czy zachowania różnorodności biologicznej³.

2. Cel i zakres pracy

Podstawowym celem opracowania było przedstawienie wybranych elementów infrastruktury technicznej w ujęciu poszczególnych województw. Założono hipotetycznie, że większość działań związanych z infrastrukturą techniczną na obszarach wiejskich wymaga dużych środków finansowych, zabiegów organizacyjnych oraz współdziałania władz samorządowych z organizacjami społeczno-zawodowymi rolników, poszczególnymi rolnikami, jak również służbami doradczymi i administracją samorządową. Pod pojęciem infrastruktury technicznej rozumie się urządzenia z dziedziny transportu, komunikacji, energetyki, irygacji, melioracji itp. Z kolei infrastruktura społeczna obejmuje instytucje z dziedziny prawa, bezpieczeństwa, kształcenia, oświaty, służby zdrowia itp.; nie będzie ona omawiana w niniejszym opracowaniu.

Słabo rozwinięta infrastruktura na wsi stanowi jedną z najpoważniejszych barier w rozwoju obszarów wiejskich. Wśród czynników mogących wpływać na poprawę infrastruktury są niektóre działania zawarte w PROW 2007-2013.

W pracy opierano się głównie na danych statystycznych GUS i programach rozwoju obszarów wiejskich⁴.

3. Charakterystyka warunków mieszkaniowych na obszarach wiejskich

Pojęcie obszarów wiejskich jest definiowane jako tereny leżące poza granicami miast. W tym znaczeniu obszary wiejskie zajmują 92% powierzchni kraju. Na tych

² I. Frenkiel, A. Rosner, *Atlas demograficzny i społeczno-zawodowy obszarów wiejskich*, IRWiR, Warszawa 1995.

³ Decyzja 1600/2002 WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 lipca 2002 r. ustanawiająca szósty wspólnotowy program działań w zakresie środowiska naturalnego.

⁴ J. Siemiński, *Zróżnicowanie infrastruktury obszarów wiejskich*, IRWiR, Warszawa 1992.

obszarach zlokalizowanych jest 54,1 tys. miejscowości wiejskich, w tym 43,0 tys. wsi (77,6%) i 11,1 tys. innych miejscowości (22,4%). Z kolei liczba ludności wiejskiej wynosiła 14,8 mln osób, co stanowiło 38% ogólnej liczby ludności kraju. Średnio w jednej miejscowości wiejskiej mieszkało 274 osób.

Według danych statystycznych zasoby mieszkaniowe na obszarach wiejskich wynosiły 4,2 mln, obejmujących 17,3 mln izb mieszkalnych. Przeciętnie w skali kraju liczba izb w jednym mieszkaniu wynosiła 4,09, a na jedno mieszkanie przypadało 3,50 osoby. Według tych wskaźników obrazujących warunki mieszkaniowe najmniej osób przypadających na jedno mieszkanie wystąpiło w woj. łódzkim (3,19), podlaskim (3,22) oraz śląskim (3,27).

Tabela 1. Zasoby mieszkaniowe na wsi według województw

Województwo	Mieszkania (w tys.)	Izby (w tys.)	Liczba izb w mieszkaniu	Liczba osób na 1 mieszkanie
Dolnośląskie	253	1 056	4,18	3,32
Kujawsko-pomorskie	217	864	3,98	3,68
Lubelskie	350	1 321	3,78	3,32
Lubuskie	106	444	4,20	3,43
Łódzkie	285	1 114	3,91	3,19
Małopolskie	441	1 873	4,25	3,75
Mazowieckie	549	2 138	3,89	3,32
Opolskie	141	658	4,66	3,50
Podkarpackie	328	1 349	4,11	3,80
Podlaskie	151	627	4,16	3,22
Pomorskie	191	803	4,21	3,81
Śląskie	307	1 347	4,39	3,27
Świętokrzyskie	205	780	3,80	3,41
Warmińsko-mazurskie	164	636	3,88	3,48
Wielkopolskie	380	1 643	4,35	3,84
Zachodniopomorskie	155	621	4,02	3,39
Razem	4 221	17 273	4,09	3,50

Źródło: Rocznik Statystyczny Rolnictwa i Obszarów Wiejskich, GUS, Warszawa 2007.

Mała liczba mieszkań na wsi, jak i duże zagęszczenie mieszkańców w jednej izbie wskazuje, że także w tym środowisku występuje zjawisko przeludnienia mieszkaniowego. Jego przyczyną są zaszłości historyczne, które preferowały rodziny wielopokoleniowe, jak również system dziedziczenia gospodarstw rolnych przez następców, pozostających wspólnie w danym domu. Budowa nowych siedlisk jest utrudniona brakiem planów przestrzennego zagospodarowania oraz niskimi dochodami z produkcji rolniczej⁵.

Ze zrozumiałych względów mieszkańcy wsi aspirują do standardów obowiązujących w miastach, szczególnie w zakresie wyposażenia domu w podstawowe

⁵ W. Zawadzki, *Infrastruktura techniczna obszarów wiejskich*, Fundacja Innowacja, Warszawa 1998.

urządzenia sanitarno-higieniczne, instalacje urządzeń grzewczych, sieci gazowe i teleinformatyczne. Chcą mieć dostęp do większych ośrodków metropolitalnych za pośrednictwem dobrze rozwiniętych dróg, aby móc w pełni korzystać z dostępu do edukacji i kultury. Dobrze wyposażona wieś przyciąga nowych mieszkańców z miast oraz umożliwia rozwój usług i działalności pozarolniczej.

Tabela 2. Mieszkania na wsi wyposażone w podstawowe instalacje (w %)

Województwo	Wodociąg	Ustęp	Łazienki	Gaz z sieci	Centralne ogrzewanie
Dolnośląskie	93,9	78,0	80,1	9,0	65,5
Kujawsko-pomorskie	92,3	78,0	78,0	2,0	66,9
Lubelskie	79,1	58,0	59,8	11,0	53,2
Lubuskie	93,6	81,0	81,9	8,0	61,9
Łódzkie	83,6	63,0	64,6	3,0	56,7
Małopolskie	90,9	80,0	81,8	48,0	67,3
Mazowieckie	79,9	66,0	66,5	15,0	61,5
Opolskie	95,7	84,0	86,1	3,0	72,6
Podkarpackie	87,7	75,0	77,1	57,0	60,1
Podlaskie	79,2	60,0	62,1	3,0	48,6
Pomorskie	96,1	65,0	84,4	5,0	68,7
Śląskie	94,5	85,0	86,4	29,0	77,6
Świętokrzyskie	79,7	60,0	61,9	8,0	59,7
Warmińsko-mazurskie	90,3	75,0	75,6	3,0	60,7
Wielkopolskie	94,7	82,0	62,8	13,0	69,5
Zachodniopomorskie	96,3	84,0	85,1	11,0	67,3
Razem	88,3	74,0	75,0	18,0	63,7

Źródło: Rocznik Statystyczny Rolnictwa i Obszarów Wiejskich, GUS, Warszawa 2007.

Analiza powyższej tabeli wskazuje, że w zakresie wyposażenia mieszkań na wsi osiągnięto wysoki poziom nasycenia w instalacje różnego rodzaju. Nawet w miastach nie wszyscy mieszkańcy mają w mieszkaniach w stu procentach omawiane urządzenia. Najgorsze wskaźniki osiągnięto w dostępie do gazu z sieci (18%) z uwagi na słabą rozbudowę sieci przesyłowych gazu w kraju. Obrazuje to politykę budowy sieci przesyłowych gazu na wsi, która nie jest równomierna i która osiągnęła wysoki poziom w takich województwach, jak podkarpackie (57%), małopolskie (48%) i śląskie (29%), a więc na terenach obejmujących południowe regiony Polski. Z kolei na północy kraju ta sieć stoi na niskim poziomie: w woj. kujawsko-pomorskim wskaźnik dostępu wynosi 2%, warmińsko-mazurskim – 3%, podlaskim – 3% czy pomorskim – 5%⁶.

Możliwość wyposażenia mieszkań na wsi w różnego rodzaju instalacje łączy się logicznie z zewnętrzną siecią wodociągowo-kanalizacyjną i gazowniczą, z którą są połączone. Po okresie, gdy w pierwszej fazie dążono do podłączenia do wodo-

⁶ Rocznik Statystyczny Rolnictwa i Obszarów Wiejskich, GUS, Warszawa 2007.

ciągów jak najwięcej gospodarstw rolnych, nadeszła druga faza – budowy kanalizacji i oczyszczalni ścieków. Tutaj proporcje sieci wodociągowej do kanalizacyjnej wynoszą jak 1:5, co oznacza potrzebę dalszej, intensywnej rozbudowy sieci kanalizacyjnej. Potrzeba ta wynika ze standardów ochrony środowiska i przyjęcia zasad wymogów wzajemnej zgodności (*cross-compliance*).

Tabela 3. Wodociągi i kanalizacja na wsi według województw

Województwo	Sieć wodociągowa (w tys. km)	Sieć kanalizacyjna (w tys. km)	Liczba źródeł publicznych	Zużycie wody z wodociągów w gospodarstwach domowych (w hm kw.)	Zużycie wody z wodociągów w % ogólnego zużycia
Dolnośląskie	8,5	2,9	35	19,5	20,7
Kujawsko-pomorskie	17,6	2,7	176	23,8	34,6
Lubelskie	15,4	1,6	586	25,6	43,4
Lubuskie	3,9	0,8	130	9,3	29,7
Łódzkie	17,1	1,2	198	28,5	30,2
Małopolskie	12,2	4,1	93	23,3	26,9
Mazowieckie	28,4	2,7	462	47,0	24,3
Opolskie	5,2	1,1	6	12,0	38,2
Podkarpackie	10,5	6,9	52	20,2	43,3
Podlaskie	9,8	0,9	77	14,6	39,9
Pomorskie	9,2	3,1	156	20,1	27,1
Śląskie	8,9	2,4	174	21,8	15,0
Świętokrzyskie	9,8	1,4	531	12,8	40,9
Warmińsko-mazurskie	10,3	2,2	171	13,9	31,4
Wielkopolskie	22,6	3,8	171	50,7	42,4
Zachodniopomorskie	5,8	2,2	106	17,7	27,3
Razem	195,5	40,3	3124	360,8	29,5

Źródło: Rocznik Statystyczny Rolnictwa i Obszarów Wiejskich, GUS, Warszawa 2007.

Zwraca również uwagę zjawisko małego zużycia wody z wodociągów w stosunku do ogólnego zużycia, co świadczy o tym, że wielu mieszkańców wsi korzysta z lokalnych źródeł wody, bez należytego zabezpieczenia jej jakości pod względem parametrów zdrowotnych. Posługując się poziomem korzystania z sieci wodociągowej – mimo odnotowania istotnego postępu w ostatnich latach, nadal tylko 29,5% mieszkańców korzysta z profesjonalnych urządzeń wodociągowych. Najwięcej z sieci wodociągowej korzystają mieszkańcy wsi położonych w woj. lubelskim (43,4%), podkarpackim (43,3%) i wielkopolskim (42,4%). Najgorsza sytuacja pod tym względem panuje w woj. śląskim (15,0%), dolnośląskim (20,7%) i mazowieckim (24,3%)⁷.

⁷ Rocznik Statystyczny Rolnictwa i Obszarów Wiejskich, GUS, Warszawa 2007.

4. Drogi gminne na obszarach wiejskich

Drogi na obszarach wiejskich stanowią dużą mozaikę. Przez wsie przebiegają przynajmniej cztery typy dróg, a mianowicie drogi ponadregionalne, regionalne, lokalne oraz gruntowe. Regionalne i lokalne na ogół mają nawierzchnię twardą. Poprawa dróg zarówno na wsi, jak i w całym kraju staje się dominującą potrzebą obecnej fazy rozwoju obszarów wiejskich. Stan dróg gminnych na wsi określa się jako zły lub niekiedy bardzo zły. Duży odsetek dróg ma powierzchnie nieutwardzone, a wiele utwardzonych wymaga gruntownych remontów i modernizacji. Sieć dróg na obszarach wiejskich spełnia wiele funkcji, w tym komunikacyjne, produkcyjne (dojazd do pól), turystyczne i społeczne. Brak systemu dróg przekładała się na niższą pozycję danego terenu wiejskiego, który powinien konkurować o pozyskanie inwestora zewnętrznego dla wywołania zjawiska wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich. Nowym problemem jest rozwój sieci dróg dojazdowych do gruntów rolnych, który należy połączyć z procesem scalania gruntów i tworzenia nowej struktury osiedleńczej wsi⁸.

5. Sieć energetyczna obszarów wiejskich

Energia elektryczna odgrywa na wsi coraz większą rolę. Wynika to z instalowania większej liczby odbiorników elektrycznych, nie tylko w gospodarstwie domowym, ale także w obejściu gospodarskim. Sieć przesyłowa energii elektrycznej jest zdekapitalizowana, co objawia się dużą liczbą awarii sieci, spadkiem napięcia, awarią transformatorów itp. Wymaga to dokonania reelektryfikacji sieci, ponieważ rolników już nie zadowala instalacja dwufazowa, lecz aspirują do instalacji trójfazowej, koniecznej do uruchomienia nowoczesnych urządzeń produkcyjnych (np. dożarek elektrycznych). Producenci rolni oczekują bezawaryjnego dostępu do energii elektrycznej, ponieważ jego brak powoduje poważne konsekwencje produkcyjne (np. w chowie brojlerów).

Tabela 4. Zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych według województw

Województwo	Liczba odbiorców (w tys.)	Ogółem zużycie (w GWh)	Zużycie na 1 mieszkańca (w kWh)
1	2	3	4
Dolnośląskie	268,4	556,8	665,2
Kujawsko-pomorskie	218,7	611,0	766,6
Lubelskie	379,1	709,3	611,1
Lubuskie	115,0	257,5	710,4
Łódzkie	308,2	659,9	726,3
Małopolskie	508,3	1 108,8	672,6
Mazowieckie	586,9	1 384,4	760,1

⁸ W. Zawadzki, *Infrastruktura techniczna a regionalne zróżnicowanie obszarów wiejskich*, „Zagadnienia Ekonomiki Rolnej”, nr 3, Warszawa 1993.

Tabela 4, cd.

1	2	3	4
Opolskie	177,3	416,1	840,7
Podkarpackie	353,4	621,9	498,8
Podlaskie	208,4	392,5	809,4
Pomorskie	208,5	533,8	739,0
Śląskie	366,1	745,9	744,9
Świętokrzyskie	225,8	374,5	534,7
Warmińsko-mazurskie	161,1	408,0	715,2
Wielkopolskie	409,6	1 082,9	746,3
Zachodniopomorskie	153,4	319,1	609,6
Razem	4 648,2	10 182,5	691,2

Źródło: Rocznik Statystyczny Rolnictwa i Obszarów Wiejskich, GUS, Warszawa 2007.

O poziomie rozwoju gospodarczego danego społeczeństwa świadczy poziom zużycia energii elektrycznej przypadającego na jednego mieszkańca. Przy średnim zużyciu tej energii w skali kraju wynoszącym 691,2 kWh największe zużycie zanotowano w woj. opolskim (840,7 kWh), podlaskim (809,4 kWh) i kujawsko-pomorskim (766,6 kWh).

6. Zorganizowane wysypiska odpadów komunalnych

W przeszłości nie było na wsi zorganizowanego systemu odbioru odpadów komunalnych. Rolnicy radzili sobie z nimi we własnym zakresie, częściowo zakopując je po prostu w ziemi. Obecnie wszystkie rozwinięte kraje muszą rozwiązywać problem odpadów stałych, których ilość systematycznie wzrasta. Do zorganizowania systemu zmusza gminy ustawa o odpadach z 2001 r. Ustawa określa zasady postępowania z odpadami w sposób zapewniający ochronę życia i zdrowia ludzi oraz ochronę środowiska. Także zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju, a w szczególności zasadą zapobiegania powstawaniu odpadów lub ograniczania ilości odpadów i ich negatywnego oddziaływania na środowisko, oraz odzysku lub unieszkodliwiania odpadów⁹.

Na wsi nastąpił istotny wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców, którzy zdają sobie sprawę z zagrożeń ekologicznych i negatywnego wpływu na środowisko. Przy kształtowaniu świadomości dużą rolę odegrały służby doradcze, które wpisują to zagadnienie w większy program podnoszenia zdrowotności ludzi i zwierząt, higieny i warunków sanitarnych panujących na wsi.

Przedtem przy omawianiu infrastruktury technicznej wsi dużą uwagę badawczą przywiązywano np. do dostępności samoinkasujących aparatów telefonicznych, liczby abonentów telefonii przewodowej czy dostępności placówek pocztowych. Obecnie zupełnie nowym zjawiskiem jest niemal powszechność telefonów komór-

⁹ Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach (DzU nr 63, poz. 628).

kowych i wzrost użytkowników Internetu. Co prawda porównanie liczby użytkowników teleinformatycznych między miastem a wsią wypada niekorzystnie dla wsi, ale stosunkowo niska cena aparatów komórkowych powoduje, że szybko przyrasta liczba użytkowników. Ponadto pewnym problemem na wsi jest występowanie „białych plam”, co utrudnia dostęp do Internetu szerokopasmowego. W wyniku głębokiej reorganizacji poczty polskiej mogą zniknąć ze wsi urzędy pocztowe, a ich funkcje mają przejąć placówki handlowe.

7. Rozwój i ulepszanie infrastruktury technicznej związanej z rolnictwem w Sektorowym Programie Operacyjnym 2004-2006

W Sektorowym Programie Operacyjnym „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich” obejmującym lata 2004-2006 realizowano działanie pt. „Rozwój i ulepszanie infrastruktury technicznej związanej z rolnictwem”. Celem tego działania była poprawa i umożliwienie dostępu wiejskich gospodarstw do infrastruktury technicznej oraz ochrona i poprawa stanu środowiska naturalnego. Dodatkowym celem była poprawa warunków sanitarno-higienicznych produkcji gospodarczej i życia mieszkańców obszarów wiejskich. Na działanie przewidziano limit środków w wysokości 160 mln zł. W zakres pomocy finansowej wchodziła budowa lub modernizacja dróg wewnętrznych, w tym dróg dojazdowych do gruntów rolnych (górną granicą wsparcia finansowego 200 tys. zł), budowa lub modernizacja urzędzeń zaopatrzenia w wodę (górną granicą 40 tys. zł), modernizacja urzędzeń do odprowadzania i oczyszczania ścieków (80 tys. zł) oraz budowa lub modernizacja sieci i urzędzeń zaopatrzenia w energię (120 tys. zł)¹⁰.

Omawiane działanie nie cieszyło się wielkim zainteresowaniem wśród rolników z uwagi na konieczność wniesienia własnego wkładu i uzyskania pozwoleń budowlanych lub wodno-prawnych na realizację inwestycji. Ponadto wspierane były tylko inwestycje zlokalizowane w miejscowościach gmin wiejskich lub miejsko-wiejskich liczących do 5 tys. mieszkańców. W latach 2004-2006 beneficjenci złożyli 4953 wnioski na kwotę 80,7 mln zł, co stanowiło ponad 50% planu. Najwięcej wniosków złożono w woj. lubelskim (941), mazowieckim (693), łódzkim (464) oraz podlaskim (548).

8. Kształtowanie obszarów wiejskich w oparciu o środki wsparcia z PROW 2007-2013

W PROW 2007-2013 zawarto wiele działań, które mają istotny wpływ na rozwój terenów wiejskich. Są to na ogół działania delegowane przez ARiMR do realizacji

¹⁰ Sektorowy Program Operacyjny „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich” na lata 2004-2006, MRiRW, Warszawa 2004.

przez urzędy marszałkowskie, które poprzez system konkursów rozdysponowały środki na powiaty, gminy i lokalne grupy działania. Przykładowo, na działania „Poprawianie i rozwijanie infrastruktury związanej z rozwojem i dostosowaniem rolnictwa i leśnictwa PROW 2007-2013” przewidziano wsparcie w wysokości 637 mln euro. Działanie realizowane jest w dwóch schematach: jako 1) scalanie gruntów rolnych oraz 2) gospodarowanie rolniczymi zasobami wodnymi. Wsparcie udzielone w ramach schematu pierwszego pokrywać może koszty sporządzania dokumentacji geodezyjno-prawnej, wytyczenia i urządzenia funkcjonalnej sieci dróg dojazdowych do gruntów rolnych i leśnych oraz wydzielenia gruntów ekwiwalentnych dla rolników w niewielkiej odległości od siedziby gospodarstwa rolnego. Ponadto w ramach programów scaleniuowych wprowadza się prace w zakresie zagospodarowania poscaleniowego terenu, uwzględniające wymogi ochrony środowiska¹¹.

Natomiast w ramach schematu drugiego projekty dotyczyć będą budowy lub modernizacji urządzeń melioracji szczegółowych, które bezpośrednio wpływają na lepsze wykorzystanie środków produkcji, stabilność i jakość plonów, poprawę skuteczności i efektywności zabiegów agrotechnicznych, a także budowy lub modernizacji urządzeń melioracji podstawowej. Ponadto schemat drugi obejmuje regulację cieków naturalnych, które zapewnią odpływ wody z urządzeń szczegółowych oraz magazynowanie i doprowadzanie wody do nawodnień. Projekty muszą uwzględniać również zapewnienie ochrony przeciwpowodziowej¹².

Drugie działanie PROW, które warto wyeksponować, to „Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej PROW 2007-2013”. Na ten program przewidziano wsparcie w wysokości 1541 mln euro. Działanie ma na celu usunięcie barier na obszarach wiejskich poprzez tworzenie podstawowych elementów infrastruktury technicznej, takich jak budowa wodociągów lub kanalizacji, tworzenie systemu segregacji odpadów komunalnych czy wytwarzanie energii ze źródeł odnawialnych. Kryterium uzyskania pomocy jest miejsce realizacji operacji (inwestycji) – pomoc może być przyznana na operację realizowaną w miejscowości należącej do gminy wiejskiej lub miejsko-wiejskiej. Wnioski o wsparcie przyjmują i obsługują urzędy marszałkowskie. O jego przyznaniu decyduje ocena punktowa planowanej operacji, w której uwzględnia się podstawowy dochód gminy, wielkość bezrobocia oraz kryterium regionalne określone przez zarząd wojewódzkiego urzędu marszałkowskiego. Aby operacja została zakwalifikowana do uzyskania pomocy, musi otrzymać minimum 4 punkty w przypadku inwestycji z zakresu gospodarki wodno-ściekowej lub 3 punkty przy operacjach z zakresu tworzenia systemu zbiórki, segregacji czy wywozu odpadów komunalnych.

Kolejnym działaniem w kontekście kształtowania obszarów wiejskich jest program pt. „Odnowa i rozwój wsi PROW 2007-2013”. Działanie to jest wspomagane kwotą w wysokości 589 mln euro. Jego założeniem jest tworzenie warunków do

¹¹ *Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013*, MRiRW, Warszawa 2007.

¹² Tamże.

rozwoju społeczno-ekonomicznego obszarów wiejskich i aktywizacji ludności wiejskiej poprzez wsparcie inwestycyjne, przyznawane na realizację operacji związanych z zagospodarowaniem przestrzeni publicznej, w tym z utrzymaniem, odbudową i poprawą stanu dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz podniesieniem atrakcyjności turystycznej obszarów wiejskich. Celem działania jest poprawa jakości życia na obszarach wiejskich poprzez zaspokojenie potrzeb społecznych i kulturalnych mieszkańców wsi. Pomoc będzie przyznawana gminom, instytucjom kultury, kościołowi lub organizacji pozarządowej o statusie organizacji pożytku publicznego. Wysokość pomocy nie może być większa niż 500 tys. zł i nie mniejsza niż 25 tys. zł na jedno działanie. Wnioski o jej przyznanie są przyjmowane przez urzędy marszałkowskie. O przyznaniu pomocy decyduje, tak jak poprzednio, ocena punktowa planowanej operacji (inwestycji), którą ustala się według dochodu podatkowego gminy, wielkości bezrobocia w powiecie, w którym położona jest gmina, oraz kryterium regionalne. Nowym kryterium, za które operacja może otrzymać dodatkowy punkt, jest zadeklarowanie, że wnioskowana kwota dofinansowania na każdym etapie realizacji operacji wyniesie nie więcej niż 50% kosztów kwalifikowanych¹³.

W kontekście włączenia społeczności lokalnej do tworzenia warunków poprawnej egzystencji mieszkańców wsi stworzono w PROW 2007-2013 program pt. „Leader”. Podkreślić należy, że PROW 2007-2013 składa się z czterech osi tematycznych. Działanie w ramach osi czwartej „Leader” było podejściem przekrojowym w tym sensie, że umożliwiała realizowanie i wdrażanie celów zawartych w innych osiach, w tym przede wszystkim w osi trzeciej PROW pt. „Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej”. Tak więc instrumenty w ramach osi trzeciej uzupełniały priorytety zdefiniowane w osi czwartej i w sposób synergiczny pozytywnie oddziaływały na mieszkańców obszarów wiejskich. Łącznie na trzy działania zawarte w osi czwartej przewidziano wsparcie w wysokości 787 mln euro [PROW, 2007]. Poprawa życia na obszarach wiejskich jest celem, który łączy się logicznie z podstawowymi kierunkami rozwoju ekonomicznego, umożliwia restrukturyzację i modernizację gospodarstw rolnych. Pobudzanie działalności na obszarach wiejskich wpływa na możliwość koncentracji produkcji rolniczej i przejścia ludności związanej z rolnictwem do pracy w innych sektorach gospodarki. W ten sposób tworzy się warunki do przekształceń wewnątrz sektora rolnego, w tym zwłaszcza do redukcji bezrobocia ukrytego, oraz służy powiększaniu areалу gospodarstw rolnych, a więc zmierza do poprawy struktury agrarnej.

Opierając się na pozytywnych doświadczeniach, w ramach powiatów i gmin ogłoszono konkursy na fundusze pomocowe związane przede wszystkim z projektami dotyczącymi infrastruktury społeczno-kulturalnej wsi i obszarów wiejskich. Oferta była skierowana do szerokiego spektrum podmiotów gospodarczych i organizacji społecznych. Tak więc wnioski mogli składać samorządowcy, związki wy-

¹³ Tamże.

znaniowe, stowarzyszenia posiadające statut pożytku publicznego. Stanowiło to początek praktycznej realizacji dokumentów określanych mianem lokalnych strategii rozwoju, nad którymi pracowały całe lokalne społeczności. O tym, kto otrzyma dofinansowanie, decydowały miejscowe osoby, które zasiadały w lokalnych organach decyzyjnych. Wybór odbywał się na podstawie kryteriów wypracowanych wspólnie przez przedstawicieli sektora gospodarczego, publicznego i społecznego działających w tym partnerstwie. W 2008 r. samorzady województw ogłosiły konkursy na wybór lokalnych grup działania do realizacji lokalnej strategii rozwoju (LSR) w ramach PROW na lata 2007-2013. Wraz z wnioskami o wybór lokalnej grupy działania do realizacji strategii rozwoju składano wnioski o przyznanie pomocy w ramach działania „Funkcjonowanie lokalnej grupy działania, nabywanie umiejętności i aktywizacja”¹⁴.

9. Podsumowanie

Infrastrukturę techniczną traktuje się jako zespół urządzeń i instytucji niezbędnych do funkcjonowania produkcyjnych i nieprodukcyjnych działów gospodarki rolnej, które mają zapewnić pełną obsługę społeczeństwa. Odpowiedni poziom infrastruktury jest jednym z ważniejszych czynników rozwoju obszarów wiejskich, a jej występowanie w niepełnym wymiarze przyczynia się do spadku konkurencyjności takiego obszaru wiejskiego¹⁵.

Obecnie infrastruktura techniczna na wsi nabiera zupełnie nowego znaczenia w kontekście naszego wstąpienia do Unii Europejskiej, przyjęcia strategii realizacji Wspólnej Polityki Rolnej, w tym zwłaszcza programów rolno-środowiskowych. Aplikując programy WPR, Polska zobowiązała się jednocześnie do realizacji celów tej polityki, jej zasad, kryteriów, standardów i warunków funkcjonowania na wspólnym rynku. Jeszcze zanim staliśmy się rzeczywistymi członkami Unii, wprowadzono programy przedakcesyjne typu SAPARD, ISPA, PHARE, aby przyswoić sobie prawodawstwo unijne i zapoznać się ze sposobami wdrażania niektórych działań. W PROW 2004-2006 przyjęto wiele działań mających wpływ na instalacje infrastrukturalne, jak np. dostosowanie gospodarstw rolnych do standardów UE, dzięki którym budowano płyty obornikowe i zbiorniki na gnojówkę. Wiele również zmieniono w zakresie higieny udoju mleka i jego przechowywania.

W obecnym 7-letnim programie rozwoju obszarów wiejskich (2007-2013) zawarto wiele działań, które będą miały istotny wpływ na kształtowanie obszarów wiejskich. Są to na ogół działania mieszczące się w trzeciej i czwartej osi tematycznej, które łącznie pochłoną 4287 mln euro (25% ogółu środków). Wsparcie to

¹⁴ Tamże.

¹⁵ W. Zawadzki, *Infrastruktura obszarów wiejskich w Polsce*, „Studia i Materiały” nr 59, IERiGŻ, Warszawa 1991.

pozwole na instalację wielu urządzeń i aparatury związanych z infrastrukturą na terenie całego kraju.

Analizując infrastrukturę techniczną, można powiedzieć, że rysują się jakby dwa kręgi jej funkcjonowania i instalowania urządzeń. Jeden, mniejszy krąg związany jest z domem i obejściem gospodarskim, za którego wyposażenie odpowiedzialny jest właściciel danego obejścia. I drugi, znacznie większy krąg spoczywa na barkach gminy, która jest odpowiedzialna za zapewnienie dostępu do odpowiednich sieci oraz łączy. Specyfiką naszej wsi jest duże rozproszenie terytorialne siedzib ludzkich, które powstało w przeszłości na mocy tradycji sadownienia obejścia i domu na własnym kawałku ziemi, nieraz w znacznej odległości od sąsiada. Stąd rozwój infrastruktury na wsi jest bardzo kosztowny i materiałochłonny, niepozwalający w szybkim tempie pokryć całego kraju siatką sieci i łączy niezbędnych do funkcjonowania, niezależnie od tego, w jakiej odległości jest położone dane gospodarstwo rolne. Nowy model osadnictwa wiejskiego powinien zapewnić większą koncentrację osad wiejskich, co powinno znaleźć odzwierciedlenie w planach wiejskiego zagospodarowania przestrzennego gmin.

Literatura

- Decyzja 1600/2002 WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 lipca 2002 r. ustanawiająca szósty wspólnotowy program działań w zakresie środowiska naturalnego.
- Frenkiel I., Rosner A., *Atlas demograficzny i społeczno-zawodowy obszarów wiejskich*, IRWiR, Warszawa 1995.
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013*, MRiRW, Warszawa 2007.
- Rocznik Statystyczny Rolnictwa i Obszarów Wiejskich, GUS, Warszawa 2007.
- Sektorowy Program Operacyjny „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich” na lata 2004-2006*”, MRiRW, Warszawa 2004.
- Siemiński J., *Zróżnicowanie infrastruktury obszarów wiejskich*, IRWiR, Warszawa 1992.
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach (DzU nr 62, poz. 628).
- Wilczyńska K., *Infrastruktura gospodarcza wsi i rolnictwa*, Rozprawy Naukowe AR, nr 192, AR, Poznań 1983.
- Zawadzki W., *Infrastruktura techniczna obszarów wiejskich*, Fundacja Innowacja, Warszawa 1998.
- Zawadzki W., *Infrastruktura obszarów wiejskich w Polsce*, „Studia i Materiały”, nr 59, IERiGŻ, Warszawa 1991.
- Zawadzki W., *Infrastruktura techniczna a regionalne zróżnicowanie obszarów wiejskich*, „Zagadnienia Ekonomiki Rolnej”, nr 3, Warszawa 1993

THE IMPORTANCE OF TECHNICAL INFRASTRUCTURE FOR THE DEVELOPMENT OF RURAL AREAS

Summary: The paper shows some rural infrastructure factors that influence shaping of rural areas. Among these factors there are listed: housing, water supply and sewage networks,

roads and electricity consumption level. There is a considerable increase in housing conditions, which in some cases are similar to the conditions in cities. Currently, the technical infrastructure in the countryside takes a completely new meaning in the context of our accession to the European Union, the adoption of strategies for the implementation of the Common Agricultural Policy, especially the agro-environmental programmes. By applying the CAP programmes, Poland has committed itself to achieving the objectives of this policy, its principles, criteria, standards and conditions for the functioning on the common market. The new RDP 2007-2013 contains a number of actions which significantly strengthen rural infrastructure and increase the conditions of the farmers in the environment.